

МИНИСТЕРСТВО ЗА ОБРАЗОВАНИЕ И НАУКА
БИРО ЗА РАЗВОЈ НА ОБРАЗОВАНИЕТО

Наставни програм

Српски језик
за IX разред

Скопље, 2026 година

ОСНОВНИ ПОДАЦИ О НАСТАВНОМ ПРОГРАМУ

Наставни предмет	Српски језик
Врста/категорија наставног предмета	Обавезни
Разред	IX (девети)
Теме/области у наставном програму	<ul style="list-style-type: none">• Језик и комуникација• Књижевност и изражавање и стварање• Медијска писменост
Број часова	4 часа недељно / 144 часа годишње
Опрема и средства	<ul style="list-style-type: none">• Техничка опрема у учионици: електронска табла, школска табла, рачунарска технологија, штампач.• Средства и ресурси за учење: фотографије, слике, плакати, постери књижевника, схеме и прикази наставне грађе, панои који прате грађу по областима; речници, правопис, лексикони, енциклопедије, књиге, едукативни софтвери, снимци наратија, аудио-визуелни снимци.• Библиотека у учионици, школска библиотека. <p>Напомена: Уколико је настава кабинетска, препоручује се организовање драмског кутка, уметничко-књижевног кутка, новинарског кутка, место за библиотеку у учионици.</p>
Норматив наставног кадра	<p>Наставу српског језика у деветом разреду деветогодишњег основног образовања може да реализује лице које је завршило наставнички смер на студијским програмима:</p> <p>— Филолошки факултет „Блаже Конески“ – Дипломирани професор српског језика и књижевности (наставни смер) VII/1, односно VIA према Македонском оквиру квалификација (МРК) и 240 ЕКТС;</p>

	<p>По старом програму – Дипломирани професор историје књижевности народа СФРЈ са српскохрватским језиком (наставни смер VII/1);</p> <p>— Филолошки факултет „Блаже Конески“ – Дипломирани филолог српског језика и књижевности VII/1, односно VIA према Македонском оквиру квалификација (МРК) и 240 ЕКТС и стечена педагошко-психолошка и методичка припрема на акредитованој високошколској установи.</p>
--	---

ПОВЕЗАНОСТ СА НАЦИОНАЛНИМ СТАНДАРДИМА

Исходи учења наведени у Наставном програму воде ка стицању следећих компетенција обухваћене подручјем **Језичка писменост**.

<i>Ученик/ученица зна и уме:</i>	
I-A.1	да изражава и преноси своје мисли, осећања, информације и ставове у различитим комуникацијским ситуацијама на свом матерњем језику, путем различитих медија и у различите сврхе.
I-A.2	да препознаје и користи различите облике писаног изражавања: књижевне (песма, краћа приповетка, излагање/говор, књижевни есеј, дневник и други) и некњижевне (тематски есеј, извештавање, захтев, саопштење, реклама и други).
I-A.3	да води критички и конструктивни дијалог, аргументовано износећи своје ставове.
I-A.4	да користи савремени и нормирани српски језик уз поштовање граматичких и правописних правила приликом усменог и писаног изражавања.
I-A.6	да идентификује основне карактеристике матерњег језика (писмо, историја, дијалекте итд), као и сличности и разлике у односу на друге језике.
I-A.7	да идентификује најзначајније ауторе и књижевна дела на свом матерњем језику.
I-A.8	да разуме садржаје аудио-порука: да може да издваја, анализира, оцењује/вреднује и резимира информације садржане у порукама и да их препричава (писано и усмено) својим речима.
I-A.9	да разуме садржаје писаног текста: да може да издваја, анализира, оцењује/вреднује и резимира информације садржане у тексту и да их препричава (писано и усмено) својим речима.

I-A.10	да разуме визуелно приказане садржаје (дијаграми, табеле и графикони, илустрације, анимације и други): да може да издваја, анализира, оцењује/вреднује и резимира визуелно приказане садржаје и да их објашњава (писано и усмено).
I-A.11	да идентификује и анализира поруке и стилске и естетске елементе књижевних дела.
I-A.12	да користи информације из различитих извора и медија и да им критички приступа, имајући у виду извор, контекст, циљ и веродостојност приказаних информација.
<i>Ученик/ученица разуме и прихвата:</i>	
I-B.1	да путем изучавања матерњег језика развија властити језички и културни идентитет, а путем језичке комуникације преноси културно наслеђе и културу живљења.
I-B.2	да се употребом језика у различитим контекстима и срединама и у различитим облицима омогућава ефикасна комуникација и интеракција (имајући увек у виду с ким се остварује одређена комуникација).
I-B.3	да се путем читања текстова различитих садржаја и структура развија писменост, да се ствара једна шира перцепција себе и света и да се на тај начин подстиче писање ради потребе и задовољства.
I-B.4	да садржаји и начин изношења свог мишљења могу допринети одржавању и унапређењу комуникације, али и изазвати потешкоће у споразумевању и конфликте.
I-B.5	да су читање и изражавање на матерњем језику важни за развој и подстицање кретивности и критичког мишљења.
I-B.6	да је познавање матерњег језика основа учења и стицања знања из свих осталих области (наставних предмета).
I-B.7	да је познавање матерњег језика један од најважнијих стубова етничког идентитета.

Наставни програм укључује и релевантне компетенције из следећих подручја националних стандарда: **Дигитална писменост, Лични и социјални развој, Друштво и демократска култура, Техника, технологија претпријемаштво и Уметничко изражавање и култура.**

Дигитална писменост

Ученик/ученица зна и/или може:

IV-A.1	да истражује и пореди могућности познатих и нових дигиталних уређаја и да самостално процени, одабере и користи оне који су најадекватни некој конкретној потреби или ситуацији.
IV-A.2	да процени када и на који начин је за решавање неког задатка/проблема потребно и ефективно коришћење ИКТ, да одабере и инсталира програме који су му/јој потребни, да користи програме за заштиту и да решава рутинске проблеме функционисања дигиталних уређаја и мрежа.
IV-A.3	да користи различите начине за организовање и безбедно чување и делење садржаја на различитим уређајима и мрежама у дигиталној средини.
IV-A.4	да у сарадњи са другима анализира проблем, да развије идеју и план испитивања и решавања проблема и да испланира када ће и у коју сврху користити ИКТ.
IV-A.5	да одреди какве информације су му/јој потребне, да нађе, изабере и преузме дигиталне податке, информације, садржаје и да процени њихову релевантност у односу на конкретну потребу и веродостојност извора.
IV-A.6	да изабере и користи различите алатке за обраду података, да анализира податке и да их представља на различите начине, поштујући правила за коришћење.
IV-A.7	да одабере и користи одговарајуће ИКТ алатке за комуникацију, да безбедно дели информације, да контактира и сарађује на различитим онлајн пројектима приликом учешћа у друштвеним активностима или за личне потребе.
IV-A.8	да на безбедан и одговоран начин користи дигиталне садржаје, образовне и друштвене мреже и дигиталне облачиће.
IV-A.9	да у комуникацији са другима у мултикултурном и дигиталном простору поштује различите учеснике и прати правне, културне и етичке норме понашања у дигиталном простору.
IV-A.10	да брине о свом дигиталном идентитету, безбедности и репутацији и да поштује политике приватности.
IV-A.12	да истражује могућности коришћења различитих модела и симулација, комбиновања статичких и динамичких приказивања, звука, текста и слика да би модификовао и стварао једноставне креативне мултимедијске производе који имају конкретну намену и који служе одређеној публици.
IV-A.13	да дефинише критеријуме о квалитету дигиталних производа и решења, укључујући и иновативност и корисност.

Ученик/ученица разуме и прихвата:

IV-Б.1	да је дигитална писменост неопходна за свакодневни живот – олакшава учење, живот и посао, доприноси проширивању комуникације, креативности и иновативности, нуди различите могућности за забаву.
IV-Б.2	да неодговорно и неспретно коришћење ИКТ има ограничења и да може представљати ризик за појединца или друштво.
IV-Б.3	да ће потенцијал ИКТ расти и да новитете треба пратити и користити, али такође треба имати и критички став у односу на веродостојност, поверљивост и утицај података и информација који су нам доступни преко дигиталних уређаја.
IV-Б.4	да је у дигиталном простору важно обезбедити заштиту идентитета, приватности и емоционалне сигурности, да се у њему не користи говор мржње и сајбер насиље и да се поштују правила и норме комуницирања у дигиталним заједницама.
IV-Б.5	да информације доступне у дигиталном простору треба користити етички, према дефинисаним правилима и за добробит људи.
IV-Б.6	да мора да се поштује право на интелектуалну својину производа доступних на дигиталним мрежама.

Лични и социјални развој

Ученик/ученица зна и/или уме:

V-A.2	да бира и практикује активности које пружају развој и побољшање властитог менталног и физичког здравља и добробити.
V-A.3	да идентификује различите компоненте властитог идентитета који се ствара на основу припадности различитим социјалним групама (на пример: родов, етнички и национални идентитет) и различитих улога које има у свом животу (на пример: ученик, син/ћерка).

V-A.4	да процењује сопствене способности и постигнућа (укључујући и јаке и слабе стране) и да на основу тога одређује приоритете који ће му/јој омогућити развој и напредовање.
V-A.5	да препознаје емоције код себе и код других, да сагледа последице сопствених емоционалних реакција у различитим ситуацијама и да користи одговарајуће стратегије да би се справио са емоцијама.
V-A.6	да постави себи циљеве за учење и лични развој и да ради на превазилажењу изазова који се јављају на путу ка њиховом остваривању.
V-A.7	да користи сопствена искуства да би себи олакшао учење и да прилагоди своје понашање у будућности.
V-A.8	да организује своје време тако што ће себи му/јој омогућити ефикасно и ефективно остваривање постављених циљева и задовољити властите потребе.
V-A.9	да предвиди последице својих и туђих поступака и из поступака других по себе и по друге
V-A.10	да примењује етичка начела приликом вредновања исправног и погрешног у својим и туђим поступцима и да испољава врлине (као што су поштеност, правичност, поштовање, стрпљивост, брига, пристојност, захвалност, одлучност, одважност и самодисциплина).
V-A.13	да комуницира са другима и да себе представља у складу са ситуацијом.
V-A.14	да активно слуша и да реагује на одговарајући начин, показујући саосећање и разумевање за друге, и да приказује своје бриге и потребе на један конструктиван начин.
V-A.15	да сарађује са другима у остваривању заједничких циљева, делећи своје ставове и потребе са другима и имајући у виду ставове и потребе других.
V-A.17	да тражи повратну информацију и подршку, али и да даје конструктивну повратну информацију и подршку у корист другима.
V-A.18	да истражује, постављајући важна питања у циљу откривања проблема, да анализира и вреднује информације и предлоге и да проверава претпоставке.
V-A.19	да даје предлоге, да има у виду различите могућности и да предвиђа последице с циљем доношења закључака и да доноси рационалне одлуке.
V-A.21	да анализира, процењује и побољшава своје учење.

Ученик/ученица зна и прихвата:

V-Б.1	да је брига о свом телу и редовно практиковање физичких активности важан услов за физичко и ментално здравље.
V-Б.2	да спознаја свог идентитета доприноси јачању самопоуздања и развоју личности.
V-Б.3	да властита постигнућа и добробит у највећој мери зависе од труда који сам/сама улаже и од резултата који сам/сама постиже.
V-Б.4	да сваки поступак који преузима има последице по њему/њој или по његовом/њеном окружењу.
V-Б.6	да успех у животу у великој мери зависи од циљева које ће себи поставити, а да од начина на који ће планирати активности и организовати време у великој мери зависи ефикасност и ефективност остваривања постављених циљева.
V-Б.7	да су иницијативност, упорност, истрајност и одговорност важни за обављање задатака, остваривање циљева и превазилажење изазова у свакодневним ситуацијама.
V-Б.8	да је интеракција са другима двосмерна – као што има права да од других захтева да му буде омогућено задовољење властитих интереса и потреба, тако има и одговорност да да простора другима да задовоље своје интересе и потребе.
V-Б.9	да тражење повратне информације и прихватање конструктивне критике води ка личном напредовању на индивидуалном и друштвеном плану.
V-Б.10	да је учење непрестани процес који се не завршава у школи и није ограничен формалним образовањем.

Друштво и демократска култура:

Ученик/ученица зна и/или уме:

VI-A.3	да формулира и аргументује своје ставове, да саслуша и анализира туђе ставове и са поштовањем да се понаша према њима, чак и онда када се са њима не слаже.
VI-A.5	да разуме различитост међу људима по било ком основу (родова и етничка припадност, узраст, способности, друштвени статус, сексуална оријентација итд).
VI-A.6	да препознаје присуство стереотипа и предрасуда код себе и других и да се супротставља дискриминацији.
VI-A.7	да препознаје манифестације вербалног и физичког насиља у свом окружењу, да сагледа последице насиља и да му се супротставља.

VI-A.8	да сагледа шта повезује, а шта разједињава људе у заједници, да проналази начине како би допринео напредовању заједнице, имајући у виду потребе и интересе свих.
VI-A.9	да препознаје рањиве друштвене групе и да учествује и да подржава хуманитарне и волонтерске акције.
VI-A.17	да анализира утицај писаних, електронских и друштвених медија на јавно мишљење и да бира веродостојне изворе информација на које ће засновати своје ставове.

Ученик/ученица разуме и прихвата:

VI-B.1	да не сме да дискриминише на основу различитости међу људима (родова и етничка припадност, узраст, способности, друштвени статус, сексуално опредељење итд.).
VI-B.2	да сви људи, укључујући и децу, имају право да исказују своја мишљења и ставове и да учествују у доношењу одлука које су у вези са њиховим потребама и интересима.
VI-B.5	да су једнакост, равноправност и социјална кохезија неопходни за успешно функционисање заједнице.
VI-B.6	да су лична ангажованост и сарадња са осталима битни за остваривање заједничког јавног интереса.

Техника, технологија и предузетништво

Ученик/ученица зна и/или уме:

VII-A.2	да објасни потребу од иновација за развој друштва.
VII-A.4	да генерише идеје и осмишљава активности које воде до продукте и/или услуге.
VII-A.9	да активно учествује у тимском раду према претходно усвојеним правилима и уз доследно поштовање улоге и доприноса свих чланова тима.

Ученик/ученица разуме и прихвата:

VII-Б.3	да је иницијатива битан услов за уношење промена у лични живот и живот у заједници, а да је успешност тих промена повезана са суочавањем са изазовима и/или преузимањем ризика.
VII-Б.4	да су радна етика, културна осећајност и однос према другима веома важни за стварање и одржавање позитивне радне атмосфере.
VII-Б.5	да ресурси нису неограничени и да је потребно користити их одговорно.

Уметничко изражавање и култура

Ученик/ученица зна и/или може:

VIII-A.1	да показује познавање различитих облика уметничког изражавања у свим областима културе (књижевност, музика, визуелне уметности, извођачке уметности, декоративне уметности, архитектура, дизајн).
VIII-A.2	да идентификује различите манифестације популарне културе и њихов утицај на развој естетских вредности.
VIII-A.3	да исказује своје идеје, искуства и емоције, користећи уметничке или друге облике креативног изражавања (индивидуалне и колективне).
VIII-A.4	да интерпретира идеје, искуства и емоције представљени уметничким производима које су израдили/стварали припадници његове/њене или неке друге културе.
VIII-A.5	да показује познавање властите културе, као и познавање различитих начина њеног представљања путем књижевности, визуелних уметности, музике и плеса, грађевина и других културних производа.
VIII-A.6	да идентификује разлике и сличности између своје и осталих култура у свом ужем и ширем окружењу и да анализира њихову повезаност и међузависност.
VIII-A.7	да препознаје и објашњава како се културна обележја мењају током времена и у различитим контекстима.
VIII-A.8	да препознаје значење и да објашњава учинке и изазове глобализације и повезаност локалних питања са глобалним покретима.
VIII-A.9	да препознаје и објашњава како је култура којој припада (укључујући и традицију и религију) утицала на формирање његовог/њеног идентитета и погледа на свет.
VIII-A.10	да идентификује и преиспитава стереотипе и предрасуде према припадницима других културних група који се манифестују у његовом/њеном окружењу.

Ученик/ученица разуме и прихвата:

VIII-Б.3	да поштовање и промовисање властите културе доприноси јачању културног идентитета и дигнитета.
VIII-Б.5	да на различитости међу културама треба гледати као на могућности за учење и као изазов за узајамно разумевање и напредовање.
VIII-Б.6	да поштовање и промовисање осталих култура доприноси обезбеђивању поштовања за своју културу од стране других.

ИСХОДИ УЧЕЊА

Подручје: **ЈЕЗИК И КОМУНИКАЦИЈА**

Укупно часова: **67**

Исходи учења

Ученик/ученица ће бити способан/способна:

1. да објашњава друштвене и културне околности у којима се употребљава српски језик у XIX век;
2. да говори о основним подацима о развоју књижевног језика код Срба;
3. да разликује појмове народни и књижевни језик;
4. да објашњава односе дел-реченица у зависносложеној реченици и појашњава употребу запете у њој;
5. да наводи врсте речника и речнике српског стандардног језика;
6. да наводи различите функционалне стилове и пише кратке примере за њих;
7. да чита са разумевањем текстове из различитих функционалних стилова и резимира њихов садржај;
8. да чита са разумевањем сложеније и дуже текстове и тумачи њихов садржај.

Ученик/ученица разуме и прихвата:

1. да употребом језика у различитим контекстима и срединама, као и у различитим облицима, омогућава се ефикасна комуникација и интеракција;
2. да познавање српског језика је основа учења и стицања знања из свих других области.

Садржаји (и појмови)	Стандарди оцењивања
<ul style="list-style-type: none"> • Наука о језику Развој српског језика (Значење Вукове реформе српског језика и правописа, Бечки књижевни договор, прихватање Вуковог правописа, Новосадски књижевни договор) • Дијалекти српскога језика: Препознавање дијалеката српскога језика (основни подаци и подела); Разликовање народног и књижевног српског језика. 	<ul style="list-style-type: none"> • Објашњава значај Вука С. Караџића за српски језик, историју и културу. • Наводи у чему се састојала Вукова реформа (рад на језику и правопису), наводи најзначајнија дела (Писменицу, Пјеснарицу, Рјечник, превод Новог завјета), као и имена Вукових сарадника и противника, односно образлаже зашто је Вукова реформа имала присталице и противнике. • Говори о чињеницама, занимљивостима, анегдотама и др. из живота и дела Вука Стефановића Караџића. • Износи своје мишљење о дијалектима српског језика и о употреби истих у свакодневной комуникацији. • Износи своје мишљење о књижевном/стандардном језику и о употреби истог у свакодневной комуникацији. • Уз помоћ наставника говори о пореклу и дијалекатској разуђености српског језика и чита наглас текстове на екавском и ијекавском изговору. • Самостално говори о пореклу и дијалекатској разуђености српског језика и правилно чита наглас текстове на екавском и ијекавском изговору. • Уз помоћ наставника разликује и набраја основну поделу дијалеката српског језика. • Самостално разликује и набраја дијалекте српског језика и сврстава конкретан дијалекат у одређену дијалекатску групу.
<p>Морфологија</p> <ul style="list-style-type: none"> • Морфолошка анализа реченице (морфолошка класификација – подела речи према променљивости/непроменљивости; променљиве и непроменљиве: именице, заменице, 	<ul style="list-style-type: none"> • Врши морфолошку анализу реченице. • Идентификује функције именица, придева и заменица у реченицама.

<p>придеви, глаголи, бројеви; прилози, предлози, везници, честице, модалне речи, узвици)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Морфосинтакса Функције именица, придева и заменица у реченици 	
<p>Синтакса</p> <ul style="list-style-type: none"> • Слагање између субјекта и предиката (слагање по роду, броју и лицу) • Зависносложена реченица (главна дел-реченица, зависна дел-реченица; изричне, временске, узрочне, последичне, условне, допусне, односне, поредбене, намерне и месне зависносложене реченице, везници и везничке речи у зависносложеним реченицама) 	<ul style="list-style-type: none"> • Одређује субјекат у реченици и објашњава шта све субјекат може да именује. • Набраја речи које могу да се јаве у функцији субјекта у реченици. • оочава узајамну везу између субјекта и предиката и њихово слагање по лицу, роду и броју. • Идентификује и разликује значења врста зависносложених реченица. • Правилно користи везнике и препознаје их према субординацијској вези коју успостављају између дел-реченица. • Саставља различите врсте зависносложених реченица, користећи везнике и везничке скупове, као и запету у реченицама. • Правилно користи сложене везнике и везничке конструкције у зависносложеним реченицама у различитим контекстима. • Врши синтаксичку анализу сложених реченица.
<ul style="list-style-type: none"> • Лексикографија <p>Речник, основне врсте речника (лексикон, вокабулар; енциклопедијски, лингвистички, једнојезични, вишејезични, речници страних језика и израза, толковни речници, правописни речници) <i>Речник српског језика</i> <i>Толковни речник српског језика</i> <i>Правопис српског књижевног језика</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> • Препознаје различите врсте речника у зависности од циља и језичког материјала који се обрађује. • Образлаже разлику између двојезичног речника и речника страних речи и израза. • Набраја лингвистичке речнике које свакодневно користи.

<p>Стилистика (лингвостилистика)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Функционални стилови (разговорни, административни, уметничко-књижевни, научни, публицистички) 	<ul style="list-style-type: none"> • Препознаје и набраја карактеристике функционалних стилова у усменој и писаној комуникацији.
<p>Правописна правила и интерпункција</p> <ul style="list-style-type: none"> • Скраћенице и скраћивање речи (списак скраћеница у српском језику; списак чешћих скраћивања) • Зarez у зависносложеним реченицама 	<ul style="list-style-type: none"> • Примењује правила за бележење скраћеница и скраћивања речи. • Правилно употребљава зарез при писању просте реченице (набрајање, допуњавање, наглашавање, издвајање). • Правилно употребљава зарез у зависносложеној реченици.
<p>Читање са разумевањем</p> <ul style="list-style-type: none"> • Читање са разумевањем сложених и дужих текстова 	<ul style="list-style-type: none"> • Објашњава непознате речи или фразе у датом тексту према њиховој употреби у контексту. • Издваја кључне речи из прочитаног текста на основу којих резимира текст. • Упоредује чињенице/мишљења између два текста на основу једне карактеристике у текстовима. • Одређује разлику између садржаја и сврхе, као и између чињеница и мишљења који се односе на сложене/апстрактне исказе у текстовима. • Користи цитате, примере или детаље као доказе за поткрепљивање закључака које изводи у вези са прочитаним текстом. • Уочава закључке у вези са веродостојношћу информација или закључака понуђених у делу текста. • Интегрише информације из више врста текстова, са циљем да идентификује главну идеју или разуме значење неке речи/фразе. • Повезује садржај текста са претходним знањем, личним искуством и сопственим ставовима.
<p>Примери активности</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ученици самостално читају текст о Сави Мркаљу и уочавају које идеје је од њега преузео Вук Караџић. 	

Ученицима се показује *Вуков Рјечник* и указује на његов значај за нормирање српског језика. Читају се и коментаришу изабране одреднице из Рјечника и упоређују са истим одредницама у Речнику Матице српске или у Речнику српскога књижевног језика. Још једном треба истаћи најзначајније године у Вуковом раду и дела која су тада настала (1814, 1818, 1847).

- Организовање квиза о животу и делу Вука Стефановића Караџића (Вукова биографија; рад на сакупљању народних умотворина; рад на реформи језика и правописа; оригинално стваралаштво; Вук као књижевни критичар и полемичар; преводилачки рад; Вукове присталице и противници; занимљивости из приватног живота...).
- Ученици раде у групама. Треба да осмисле пројекат на којем ће представити своја знања о В. С. Караџићу. Веома је важно да сваки ученик на часу изнесе макар по једну информацију/чињеницу/занимљивост из живота и дела В. С. Караџића. У зависности од услова и жеље радне групе, задатак може бити реализован на паноу, плакату, у виду презентације и др. На крају свој урађени задатак ученици треба да представе и другим ученицима.
- Ученици на изабраним дијалекатским текстовима уочавају разлике међу српским дијалектима и долазе до појмова дијалекат и стандардни језик. Наставник даје схематски приказ рефлекса „јата” и објашњава како је дошло до тога да српски језик има две стандардне, књижевне изговорне варијанте штокавског наречја, екавску и (и)јекавску.
- Демонстрира се карта на којој је приказана распрострањеност изговорних варијанти штокавског наречја и ученици самостално уочавају на којим територијама је заступљена која варијанта.
- Говорна вежбања која имају за циљ изграђивање културе усменог изражавања. У низу својих задатака (правилност, лакоћа, јасност, једноставност, природност, прецизност, дикција) те вежбе треба у највећој мери да приближе учеников говор књижевном изговору. С обзиром на велико шаренило и веома приметну дијалекатску разноликост говора ученика, а често и наставника, говорење напамет научених одломака у стиху и прози (уз помоћ аудитивних наставних средстава) треба да омогући ученику не само неговање правилне дикције него и да убрза процес приближавања књижевном изговору.
- Ученици добија наставни лист на коме се налазе неколико реченица. У њему је наведено колико има: глагола, именица, заменица, везника... различитим бојама треба да подвлаче променљиве и непроменљиве речи, а затим да их у табели распореде у колоне према врсти речи којој припадају. Води се дискусија о начину на који су их поделили и о томе шта раздваја ове две групе речи. Закључци из дискусије записују се као подсетник.
- Ученици су подељени у две групе. Стоје у реду и група по група из једне велике посуде извлаче речи. Свака реч треба да се стави у посуду на којој је написана врста речи којој припада. Када време истекне отвори се посуда и пребројава се колико тачне речи има. Свака тачна реч доноси поене. Исправљају се могуће погрешне поделе и води се дискусија о врстама речи и њиховој променљивости или непроменљивости.
- Ученици прате примере на табли преузете из текста који је прочитан на неком од часова. Реченице су активне, а они добијају задатак да их трансформишу у пасивне по примеру: „Сара једе јабуку.“ → „Јабука је поједена од Саре.“ Након тога читају их и дискутују о разликама између обе врсте реченица: активних и пасивних. Ученици уочавају њихову улогу и ред речи. На крају деле своје примере.

- Ученици су подељени у групе. Свакој групи је дата једна дел-реченица коју треба да допуне својим примером, односно зависном дел-реченицом. Свака група презентује свој рад, а затим се дискутује о тачности.
- На табли су окачени листови са везницима и везничким конструкцијама из којих се образују зависносложене реченице. Ученици добровољно узимају по један лист и састављају реченицу у којој ће употребити везник који је на папируу. Остали проверавају да ли је реченица граматички тачна.
- Ученици посећују школску библиотеку или библиотеку у месту становања. Имају могућност да прегледају речнике и направе њихово поређење. Сви записују своје запажање о ономе што су уочили. Дискутују о врстама речника и њиховој намени, а на крају записују заједнички закључак, односно поделу речника.
- Наставник/наставница доноси на час: Толковни речник српског језика, Тритомни речник српског језика, Обрнути речник, Правописни речник српског језика, Речник симбола, Српско-енглески речник. Дели ученике у групе и са техником „вртешка“ омогућава да сви речници прођу кроз руке ученика. Њихов задатак је да посматрају и запишу заједничке и различите особине. Потом свака група претражује једну језичку јединицу из сваког речника. Резултате презентују пред свима у разреду.
- На часу наставник/наставница отвара интернет странице на којима се налазе дигитални облици речника и правописа српског језика и упознаје ученике са њима, демонстрира им начин њиховог коришћења. Ученици са школских таблета покушавају да приступе и претражују речнике. Отвара се дискусија о могућностима ових речника и њиховој функционалности у поређењу са штампаним издањима.
- Ученици су подељени у групама, свака група добија један функционални стил и задатак који треба да изрази тај стил. Примери: група разговорни стил: пише писмо са летовања родитељима; група уметничко-књижевни стил пише песму; група публицистички стил пише саопштење ученицима деветог разреда о активностима везаним за полуматуру; група научни стил пише кратак текст о свемиру; група административни стил пише захтев директору школе да се размотри идеје о прослави полуматуре. Након тога задаци се читају наглас пред целим разредом и дискутује се о карактеристикама сваког стила посебно.
- Ученици уче правила за скраћивање вишекомпонентних имена, наслова и назива. Деле се у групе а на табли се пишу примери: „Српска академија науке и уметности“. Групе имају 20 секунди да напишу скраћеницу, а затим је показују пред разредом. Тачни одговори доносе поене, који се записују у табели претходно нацртаној на табли. Да би се проверило владање правилима скраћивања, може се дати непостојећи назив и видети како ће ученици од њега створити скраћеницу. Дискусијом се извлаче закључци у сагласности са презентованим примерима.
- На катедри се поставља посуда са скраћеницама; ученици излазе и извлаче папирић са једном скраћеницом. На табли записују пун назив.
- Ученици добијају наставни лист са зависнослаженим реченицама без интерпункције. Задатак је да стављају тачку, зарез или неки други знак који сматрају да је потребан. Провера се врши заједнички.
- Ученици се деле у мале групе. Свака група добија копије двају текста на исту тему и радни лист са претходно припремљеном табелом и питањима и задацима који ће се користити за проверу већ стечених знања о чињеницама/мишљењима. Групе имају задатак да прочитају текстове пажљиво, а затим кратко да дискутују о њиховом садржају. Први задатак је да у табели издвоје чињенице и мишљења за оба текста. Свака група чита свој рад пред целим разредом и објашњава сваки издвојени факт или мишљење.

- Ученици се деле у мале групе и читају текст. Ученици читају текст „Утицај друштвених медијума на живот тинејџера“. Друштвене мреже играју значајну улогу у свакодневном животу тинејџера. Од Instagram-а до TikTok-а, тинејџери користе ове платформе да деле тренутке из свог живота, да се повежу са пријатељима и да буду у току са најновијим трендовима. Али, да ли ове мреже имају само позитивне стране? Нека истраживања показују да прекомерна употреба друштвених мрежа може имати негативан утицај на ментално здравље тинејџера, укључујући депресију и анксиозност. Истраживање објављено у „Journal of Abnormal Child Psychology“ 2019. године открива да више време проведено на друштвеним мрежама повезано је са појавом симптома депресије код тинејџера. Ученици подељени у групама и настављају дискусију о следећим питањима: Како оцењујете утицај друштвених мрежа у вашем животу? Које су позитивне стране коришћења друштвених мрежа за вас? Које су негативне стране коришћења друштвених мрежа за вас? Како су ваши лични ставови повезани са садржајем текста? ... Након тога свака група презентује своје знање о теми, користећи лична искуства и ставове који су повезани са садржајем прочитаног текста.
- Са ученицима се води дискусија о томе како се може проверити веродостојност информација у тексту. Закључци дискусије наставник бележи на табли. Потом се ученици деле у групе и свака група добија кратак текст. Ученици треба да прочитају текст, а затим дискутују о веродостојности информација у тексту/закључака понуђених у део њега. Свака група анализира текст користећи закључке записане на табли, након чега припрема свој закључак о веродостојности информација или понуђених закључака. Група по група презентује свој рад, а након сваке презентације отвара се дискусија о тексту и о томе шта им је створило највише сумње. Ученици образлажу своја мишљења и дискутирају пред целим разредом. Пример текста за ову активност: *„Земља је раван диск. Ово је јасно доказано од стране многих филозофа и научника који истражују различите аспекте наше планете. На пример, ако погледамо хоризонт, може се видети да је раван, што директно доказује да Земља није сфера.“*
- Ученицима се дају различити текстови који се односе на исту тему, али у њима су приказани различите аспекти или гледишта. Ученици раде у малим групама. Свака група добија текст који треба пажљиво да прочита. Потом треба да утврде главну идеју или поруку текста. Ученици гласно деле своју главну идеју са другим групама. Један ученик из групе презентује главне закључке текста који су прочитали, а затим заједнички долазе до разумевања значења неких речи и фраза око којих је било недоумица у тумачењу. Примери текста могу бити: *„Еколошки изазови савременог света“, „Технолошка решења за спасавање од глобалног загревања“, „Врсте активизма за спас планете Земље“, „Ефекти загађења ваздуха на здравље“ и слично.*
- Ученици раде индивидуално. Сваки ученик добија радни лист који се односи на одломак прочитане лектире. Сваки ученик има право да одабере један од понуђених закључака о главном лику који је написан на радном листу. Ученици треба да запишу примере, цитате или друге детаље који ће послужити као докази за подршку изабраног закључка. Неколико ученика презентује свој рад испред осталим саученицима и одговара на питања у вези са понуђеним доказима.

Подручје: КЊИЖЕВНОСТ И ИЗРАЖАВАЊЕ И СТВАРАЊЕ

Укупно часова: 67

Исходи учења

Ученик/ученица ће бити способан/способна да:

1. упоређује и коментарише мотиве и теме у причама различитих народа;
2. наводи и препознаје стилска изражајна средства: контраст, иронију, реторско питање, словенску антитезу, симбол у датим примерима;
3. разликује лирске песме према мотиву уз осврт на социјалне песме;
4. наводи одлике лирско-епских врста кроз примере;
5. објашњава и тумачи књижевна дела: историјску приповетку, историјски роман, породични роман и роман за младе у складу са доживљајем, контекстом и значењем;
6. објашњава одлике песничког, прозног и драмског дискурса кроз примере и интерпретира на основу структурне и стилске анализе;
7. идентификује и анализира поруке, стилске и естетске елементе књижевних дела, повезујући их са свакодневним животом;
8. усно и писмено се изражава уз аргументе о прочитаним књижевним делима и лектири;
9. пише текстове са практичном применом и текстове у којима се изражава на различитим темама;
10. пише и припрема текстове поштујући правила њихове структуре и правописна правила.

Ученик/ученица разуме и прихвата да:

1. књижевни текст је вишеслојан и има своје посебности са језичког, садржајног, семантичког и стилског аспекта и сваки од њих доприноси уметничкој вредности текста;
2. књижевни текст садржи општо људске идеје које утичу на ставове, мишљења и однос према животу и другима.

Садржаји (и појмови)

Стандарди оцењивања

Народна књижевност

- Народне песме и приче других народа

(врсте прича, мотиви, поређење)

- Наводи врсте прича и мотиве из прича других народа.
- Упоређује врсте прича и мотиве из прича других народа са српским народним причама.

<p>Лирика</p> <ul style="list-style-type: none"> • Социјална лирика • Лирско-епске врсте • (балада, романса, поема, епски и лирски елементи у лирско-епским делима, лирски субјекат) • Стилска изражајна средства <p>(контраст, иронија, реторско питање, словенска антитеза, симбол)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Анализира лирске песме према мотиву, структури и стилском изражавању. • Тумачи и стихове из различитих песничких дела одређујући лирски субјекат. • Одређује мотив и лирски субјекат у социјалној песми. • Анализира и тумачи лирско-епска дела према мотиву. • Објашњава разлике и сличности у лирско-епским врстама песама. • Препознаје стилска изражајна средства у примерима из песама (контраст, иронија, реторско питање, словенска антитеза, симбол). • Коментарише естетски доживљај песничких дела према сопственом читалачком искуству.
<p>Епика у прози</p> <ul style="list-style-type: none"> • Приповетка (историјске теме, историјски ликови, белетризовани историјски ликови, историјске личности: историјски ликови, читање одређеног историјског времена) • Роман (роман за младе; породични роман; историјски роман; фабула, мотиви, теме, догађаји, ток догађаја, наратор, ликови, описи, поруке) 	<ul style="list-style-type: none"> • Наводи одлике приповедака са различитим историјским мотивима (историјски ликови, историјски догађаји, прошло време). • Препознаје врсте романа према теми: историјски, породични, роман за младе. • Наводи теме у историјским романима из српске књижевне продукције. • Проналази и разматра одлике различитих врста романа. • Говори и расуђује о ликовима на основу изгледа, особина, говора, размишљања, емоционалних и психичких реакција и друштвеног статуса у књижевном делу. • Тумачи проблемске ситуације из текста, контекстуализујући их у свакодневном животу. • Описује контекст датог књижевног дела. • Интерпретира одабране цитате из књижевног текста (историјски роман, породични роман, роман за младе), задате или по избору према унапред одређеним критеријумима. • Објашњава аргументима омиљену књижевну врсту од изучених. • Упоредује књижевни текст и његову адаптацију у другим медијима (позориште, телевизија, филм...).

<p>Књижевно-научне врсте</p> <ul style="list-style-type: none"> • Биографија (чињенице, тачне информације, јасноћа и прегледност, хронолошки редослед чињеница, примена научног стила) • Романсирана биографија (разлике између биографије и романсиране биографије) • Аутобиографија (субјективност у писању; поређење између биографије и аутобиографије) <p>Публицистика</p> <ul style="list-style-type: none"> • Путопис (ја – приповедач, сведочено приповедање, описи људи, места и обичаја, опис искустава кроз чињеница, мишљења, емоције; публицистички стил) 	<ul style="list-style-type: none"> • Наводи одлике биографије као посебне књижевно-научне врсте. • Наводи разлике између биографије и романсиране биографије. • Интерпретира одломак из романсиране биографије и коментарише приказивање чињеница и информација у њој. • Објашњава одлике аутобиографије као посебне и различите врсте текста у односу на биографију и романсирану биографију. <ul style="list-style-type: none"> • Анализира путопис проналазећи његове одлике. • Наводи облике у којима се путопис може појавити (новинарски чланак, текст са фотографијама, телевизијски путопис/видеопутопис). • Саставља примере сведоченог приповедања, описујући места, људе и обичаје, користећи сопствено искуство за приказивање чињеница, мишљења и емоција.
<p>Драма</p> <ul style="list-style-type: none"> • Драмски текст (монодрама, савремена драма; двострука природа драмског текста; драмски текст наспрам позоришне представе; елементи позоришне представе – глума, костимограф, сценограф, режисер, композитор) <p>Филм</p> <ul style="list-style-type: none"> • Филм као уметност (историја филма; жанрови; филмска идеја, синопсис, сценарио; филмска 	<ul style="list-style-type: none"> • Објашњава посебности драме као посебан књижевни род и могућност да буде постављена на сцену. • Набраја разлике између драмског текста и позоришне представе. • Наводи елементе позоришне представе. • Објашњава појам монодрама кроз пример/одломке из драмског текста. • Тумачи и коментарише садржај кроз одабране цитате из савремених драмских текстова. • Препознаје и објашњава појмове из области филма као уметност: филмска идеја, синопсис, сценарио. • Наводи основне податке о историји филма.

<p>адаптација књижевног дела – филмски сценарио са књижевном основом)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Наводи жанрове филма и објашњава теме које се у њима приказују. • Објашњава кроз пример да књижевно дело може бити основа за филмски сценарио.
<p>Текстови за практичну примену</p> <ul style="list-style-type: none"> • Пријава/Приговор • Записник <p>Изражавање и стварање</p> <p>Писмено и усно изражавање</p> <ul style="list-style-type: none"> • Есеј • Презентација • Креативно писање • Преглед културних догађаја <p>Самостално усно изражавање на дату тему</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Објашњава структуру текста са практично-професионалном комуникацијом. • Саставља пријаву или приговор у различитим контекстима. • Саставља записник са одржане седнице разредне заједнице. • Изражава се писмено и усно о доживљају одређеног књижевног текста. • Аргументовано пише или говори о књижевном тексту. • Писмено изражава своју процену књижевног текста (етичка, естетска и идејна страна). • Пише есеј са јасном структуром, износећи аргументован лични став. • Припрема усна и писмена излагања на различите теме. • Припрема и презентује материјале на различите теме користећи савремена техничка средства за изражавање. Пише текст исказујући своју креативност и стваралачко размишљање. • Пише осврт на културни догађај (позоришну представу, посету биоскопу, промоцију, изложбу). • Самостално припрема и презентује говор у складу са циљем за који је намењен. • Презентује говор поштујући правописне норме српског стандардног језика.
<p>Примери активности</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ученици читају по групама „Пепељугу“ и народну причу са истим мотивом по избору наставника. Пправе поређење мотива у причама, односно мотива – зле маћехе. Очекује се да ученици коментаришу у складу са узрастом, односно да из другачијег угла размотре улогу зле маћехе и жртве породичних интрига – лик Пепељуге. Наставник поставља питања која ће бити повезана са мотивом, али и питања о врстама ликова који су представљени у обе приче, догађајима који су приказани, стилу на који су написане, магичним предметима и помоћницима који се појављују и слично. Цела дискусија се усмерава ка издвајању заједничких особина обе приче у којима се налази исти мотив у различитим варијантама. Ученици закључак представљају путем Веновог дијаграма. (Приче се такође могу искористити и повезати са 	

другим савременим причама и отворити питање стереотипа о злој маћехи који је заступљен у фолклорним текстовима. Тема се даље исто тако може користити и кроз комбиновање задатака из области Изражавање и стваралаштва. Као примери могу послужити и приче о животињама, басне, као и реалистичне приче.)

- Ученици су подељени у групе и добијају песму за коју наставник поставља различите захтеве за сваку групу: прва група ради анализу структуре песме; друга група ради анализу мотива у песми; трећа група ради анализу стилских средстава које препознају у песми. Након презентације урађеног, ученици добијају нови задатак који је исти за сваку групу – тумачење стихова на основу анализе и писање резимеа у дужини од 5–7 реченица, у којем ће изнети и мишљење о томе ко је лирски субјект у песми. И овај задатак се презентује пред свима у разреду, након чега следи завршна дискусија о песми са сумирањем свега што је речено на часу.
- Ученици су читали песму од Алексе Шантића или Вељка Петровића по избору наставника. Наставник је поделио стихове, односно издвојио цитате за које се од ученика тражи да кажу по једну реч која им делује кључно за значење цитата. Одзабране кључне речи ученици затим користе за одређивање мотива песме и писање порука које песма преноси.
- Ученици читају у пару баладу или романсу, при чему сваки пар добија различиту песму. Имају задатак да одреде лирске и епске елементе у стиховима, односно да издвоје делове у којима се изражавају осећања и мисли из наративног дела песама. Такође, сваки пар треба да запише опште расположење у песми: тужно, срећно, пријатно, непријатно... Записане аргументе сваки пар дели са осталима и исти представљају основу за дискусију из које се издвајају заједнички и различити елементи романсе и баладе. На крају дискусије одређује се и мотив у песми који је различит у обе врсте лирско-епских дела.
- Ученици слушају одломак из поеме „Ђачки растанак“ Бранка Радичевића или читају одломак из поеме. Затим имају задатак да запишу садржај који су чули у неколико реченица. Говоре о наративном делу слушаног текста, а затим и о стиховима у којима су осетили јаку емоцију, препознајући лирски елемент поеме. Ученици затим добијају одломак песме на папиру и дискутују о подвученим стиховима у месми које је наставник обележио, а који представљају стилско изражајно средство – словенску антитезу. Структуру овог стилског изражајног средства ученици записују након наставниковог објашњења и тумаче је на основу примера.
- Ученици прате презентацију у којој је наставник поставио ироничне исказе, који могу бити примери из песама или из свакодневног говора. Ученици за сваку изреку коментаришу и објашњавају њено значење. На крају изводе закључак о томе шта је иронија, а наставник дели дефиницију, након чега ученици дају и сопствене примере пишући кратак повезан текст.
- Ученици прате презентацију у којој је наставник поставио ироничне исказе, који могу бити примери из песама или из свакодневног говора. Ученици за сваку изреку коментаришу и објашњавају њено значење. На крају изводе закључак о томе шта је иронија, а наставник дели дефиницију, након чега ученици дају и сопствене примере пишући кратак повезан текст.
- Ученици праве попис симбола које познају, а који имају неко значење за њих и шире за заједницу у којој живе. Наставник их затим мотивише да направе мали прозни или песнички текст и да у њему употребе те симболе. Читају своје примере, а њихова употреба се повезује са објашњењем стилског изражајног средства – симбола, које наставник исписује на табли.
- Ученици играју игру у којој имају задатак да наведу што више антонима. Примере записују у свеску и од њих праве неколико исказа који представљају логичну супротност. Дискутирају о значењима својих исказа. Затим наставник дели песму у којој је присутан контраст као стилско изражајно средство. На крају часа заједнички резимирају.

- Наставник је припремио текст у коме се налазе питања на која се не очекује одговор у разреду. Поред самостално припремљеног текста може се користити и одговарајући монолог из драме или романа, на пример познати монолог лика Хамлета из истоимене драме В. Шекспира, у којој главни лик поставља питање: „Бити или не бити?“. Након читања примера текста или одломка из „Хамлета“, наставник подстиче ученике да анализирају исказе који су постављени у облику питања. Пита ученике по чему су та питања слична или различита од оних која им он/она директно поставља. Ученици дају своје одговоре и води се разговор о значењу појма реторско питање, који наставник уводи. Након што се долази до закључка, он се записује у свеску као подсетник на стилско изражајно средство – реторско питање.
- Ученици имају задатак да пронађу песму која им је по нечему посебна. На часу попуњавају радни лист са следећим захтевима: Свиђају ми се стихови: ... и Свиђају ми се ови стихови зато што... (Очекује се да ученици дају сложеније одговоре, односно одговоре у којима ће користити до сада научене термине који се односе на поезију, њену структуру и стилско изражавање.)
- Ученици прате сегмент из српског играног филма са историском тематиком по избору наставника. Затим исти тај део читају као одломак из приповетке по којој је снимљен филм. Дискутирају о ликовима и пореде их са историјским личностима, разматрајући да ли и зашто се ова приповетка може сматрати причом која третира конкретно историјско време и историјске личности које су одиграле важну улогу у српској историји. Закључци се формулишу у виду плана. (Овај садржај се може комбиновати са садржајима из области изражавања и стваралаштва или са темама о филму.)
- Ученици читају одабране одломке из романа различитих тема. На основу њиховог садржаја коментаришу и дефинишу тему (породични, историјски, роман за младе). Могу се користити наслови који су део лектирних спискова и који су већ читани, на пример: одломак из „Хари Потер и Камен мудрости“ Џ. К. Роулинг (дефинсан као мистерија за тинејџере поред фантастичног романа), „Зов дивљине“ Џека Лондона. Током дискусије о темама, ученици који су сами прочитали књигу могу доћи до закључка да сваки од наведених романа има једну доминантну тему, али и друге теме као допуну, што значи да романи не причају увек строго о једној теми.
- Ученици прате презентацију на којој наставник представља пет романа са историјским мотивима и темама.
- Ученици читају кратак одломак из „Поп Ћира и поп Спира“ Стевана Сремца. Наставник припрема информације о нарацији и повезује их са одломком у коме се уочавају породични односи у роману. Ученици, кроз одломак, извлаче закључке о главним мотивима у породичним романима – односима у породици – користећи наглашене цитате које наставник истиче.
- Наставник је припремио листу књига које су романи за младе, на пример: „220 линија“ М. Гутовска-Адамчић, „Тајни дневник Адријана Мола“ Сју Таунсенд, „Добар дан, тато“ Стјепан Томаш, „Чудна случајност са псом ноћу“ Марк Хадон и друге, кроз које представља теме које се могу наћи у романима за младе. У складу са интересовањем ученика, наставник пружа додатне информације и даје препоруке за читање.
- Ученици добија задатак да при читању лектире посебно обрађају пажњу на ликове, њихове описе и поступке. Затим бирају један лик из прочитане лектире и праве презентацију о лику користећи прецизан план: како лик изгледа (може се поткрепити цитатом), издвајају две поступке које су олицетворење лика и бирају најлепшу реплику лика коју коментаришу у контексту целе нарације.
- Ученици имају задатак да открију најважнију одлику главног лика из лектире, на пример у „Старцу и мору“ Ернеста Хемингвеја бирају упорност као главну црту Старца. Затим воде дискусију о упорности у својим свакодневним обавезама и о исходима које имају када су упорни у нечему. Наставник настоји да сви у одељењу изразе своје мишљење. (На ову тему могу створити и кратак говор.)

- Ученици се осврћуа прочитаној лектури, на пример „Мали принц“ Антоана де Сент-Егзиперија, и поруке са путовања Малог принца контекстуализују у оквиру важних и небитних ствари у животу. Сваки ученик бира једно поглавље, односно један догађај и објашњава га у свакодневном контексту, на пример: важно је имати своје цвеће (љубав) које ћемо неговати без обзира да ли је најлепше на свету.
- Ученици бирају омиљену књигу, причу или приповетку по свом избору и аргументовано приказују зашто им је омиљена (занимљива тема, лик као узор или идол, догађај са поуком...).
- Ученици се присећају филма и приповетке по које је снимљен филм и разговарају о разликама и сличностима између читања/гледања. Затим пишу своје резиме од 8–10 реченица, које деле са разредом.
- Ученици читају биографију неког познатог научника. Уочавају главне одлике биографије: чињенице, тачне информације, редослед приказивања информација, јасност и прегледност. Свака одлика се поткрепљује цитатом.
- Ученици читају биографију „Житие Светога Симеона“ од Светога Саве и одломак од неког романа по избору наставника. Траже одлике биографије – строга фактографија – и стилски уређену биографију са подацима представљеним на занимљив и узбудљив начин, као роман. (Овај пример може се повезати са стандардима за изражавање и стваралаштво.)
- Ученици самостално читају примере једне старије аутобиографије, на пример „Аутобиографија“ Доситеја Обрадовића, и новије аутобиографије, на пример „Сервирај за победу“ Новака Ђоковића. Разговарају по усмереним питањима: Ко прича? Шта прича о себи? Шта доминира у описима самог себе? Да ли је личност која пише аутобиографију позната? У ком књижевном роду су написане ове аутобиографије? У чему су сличне? У чему се разликују? Да ли имају исти начин приказивања чињеница о себи? Ученици своје одговоре записују и деле са разредом.
- Ученици самостално читају путопис, на пример један путопис из књиге „Африка“ Растка Петровића. Траже одлике путописа у тексту: ко прича, шта прича, да ли има описа, шта се описује, да ли ауторка дели емоције и размишљања о ономе што преноси читаоцима, да ли постоје визуелни прилози и како они помажу у разумевању садржаја и слично. Одговоре деле међу собом и заједнички праве резиме о одликама путописа.
- Ученици прате видео-путопис као мотивацију за стварање сопственог путописа. Пишу уз напомену да треба да водећи рачуна да опишу места, људе и обичаје кроз чињенице, али и кроз сопствена размишљања и делећи осећања која су се јавила током посете. Урађено дело деле са разредом.
- Ученици читају изборну лектуру „Сумњиво лице“ Бранислава Нушића. За њу реализују пројектну активност: постављање позоришне представе у учионици на основу прочитаног драмског текста. Кроз ову пројектну активност, у којој ће бити укључени сви ученици са различитим улогама – глумци, костимографи, сценографи, режисер, композитор, менаџери и слично – ученици уче разлике између драмског текста и представе, као и елементе који чине представу као целину. За успешну пројектну активност сваки ученик мора тачно познавати своју улогу и сарађивати са осталима. Активност може имати јавно представљање или бити реализована само у оквиру учионице.
- Ученици добијају одломке из драмских текстова и издвајају оне у којима постоји само један лик носилац драмске радње. Објашњавају их као монодраме и коментаришу цитате које је наставник издвојио и који се односе на конкретан текст.

- Ученици добијају задатак-истраживање о филму који ће представити кроз презентацију (повезано са стандардом из дела изражавање и стваралаштва који се односи на презентације). Део ученика имају задатак да истраже историју филма, део жанрове, а део пут филмске идеје кроз синопсис, сценарио и књигу снимања. Из слушаних презентација ученици записују главне информације о темама које нису сами истраживали.
- Ученици истражују тему „Српска књижевност на филмском платну“. Филмове које пронађу презентују на основу тога по којој књизи су снимљени, да ли су сценариста и аутор књиге иста особа, да ли и какве разлике постоје између оба уметничка дела и које су могућности да се књижевност представи као филм. Истражено се дели (може и као презентација) пред свим ученицима у разреду.
- Ученици разговарају о структури текстова који су потребни да се саставе да бисмо комуницирали са институцијама, на пример како се пише пријава за средњу школу или приговор у случају примедбе, на пример за конкурс на који су учествовали. Структуре о којима се разговара представљају се у тексту. Написано се дели са разредом и по потреби коригује од стране наставника.
- Ученици пишу записник са часа разредне заједнице када се дискутирало о теми „Хуманитарна акција поводом Нове године“ и када су дефинисани временски рокови и задаци за све ученике.
- Ученици састављају говор о некој школској актуелности или за неку тему коју уче на неки други предмет. Наставник даје упутства о дужини говора, његовој структури и начину презентовања. За праћење успешности, ученици израђују чек-листу и самооцењују се: говор стандардним српским језиком, користе фразе, појмове и изразе адекватне за одређену тему, а говор је адекватан циљу за који је намењен.
- За прочитани текст на часовима српског језика, ученици припремају текст у којем образлажу своје аргументе које се односе на етичке елементе који су представљени у тексту – приказ вредности, затим о начину на који је текст написан – адекватан језик и стил, као и о идејној поруци текста. За урађљено добијају повратну информацију.
- Ученици пишу текст о прочитаном књижевном делу поштујући основна правила структуре есеја: избор наслова, увод или позивање у есеју кроз кључно питање о одабраној теми; главни део – опис тезе, детаљи, повезивање чињеница и детаља са идејама; завршни део – сумирање главних поента, завршна реченица са поруком.
- Ученици раде самостално – пишу осврт о културном догађају: позоришној представи, посети биоскопу, промоцији, изложби по свом избору. Образлажу своје мишљење кроз чињенице и тачне податке о посетом догађају и дају коментар за исти.
- Ученици праве презентацију на тему коју су одабрали, која може бити повезана са другим предметима. Припремајући презентацију, користе одговарајући језик, поштују правописна правила и праве уводни/насловни слајд са подацима о аутору, слајд са изворима за презентацију и завршни слајд. Презентација садржи слајдове са илустративним материјалом и адекватан обим текста. Презентацију деле са свима у разреду.
- Ученици учествују у креативној радионици за стварање на задату тему. Наставник као основну мотивацију поставља „зид од речи“ који ученици користе и допуњују својим активним речником и знањем. Као додатна мотивација наставник оставља књиге, приповетке, романе, илустрације, фотографије и енциклопедије. Ученици могу да их прегледају и да добију или да се подсети на неку идеју коју могу реализовати при писању. Написано се уређује и излаже на заједничком простору у учионици.

Подручје: МЕДИЈСКА ПИСМЕНОСТ

Укупно часова: 10

Исходи учења

Ученик/ученица ће бити способан/способна:

1. да процењује веродостојност дате медијске садржине о науци и здрављу, користећи индикаторе за откривање дезинформација;
2. да одређује кредибилитет извора повезаних са науком и здрављем присутних у онлајн медијима и на друштвеним мрежама;
3. да креира медијску садржину из области науке и здравља и да објашњава како се одговорно деле путем медија и друштвених мрежа;
4. да објасни како функционишу алгоритми друштвених мрежа.

Ученик/ученица ће развити:

1. свесност о штетним последицама коришћења непроверених информација повезаних са науком и здрављем;
2. критички приступ садржајима који му/јој се нуде у онлајн медијима и на друштвеним мрежама.

Садржаји (и појмови)

- Дезинформације о науци и здрављу

Стандарди оцењивања

- Наводи индикаторе који указују на присуство дезинформација у медијским садржајима о науци и здрављу.
- Проверава уз помоћ индикатора, да ли медијски садржаји који се односе на науку и здравље садрже дезинформације.

- Веродостојност информација и кредибилитет извора повезаних са

- Одређује кредибилитет извора информација повезаних са науком и здрављем.

<p>научом и здрављем присутних у онлајн медијима и на друштвеним мрежама</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Објашњава зашто произвођачи лекова, витамина и козметике дају лажне информације о својим производима. • Наводи штетне последице подлагања непровереним и лажним информацијама у вези са лековима, вакцинама и лековитим биљкама. • Примењује различите онлајн алатке за верификацију медијских садржаја повезаних са научом и здрављем.
<ul style="list-style-type: none"> • Креирање и дељење медијских садржаја повезаних са научом и здрављем 	<ul style="list-style-type: none"> • Идентификује кредибилан извор информација за креирање медијског садржаја на задату тему у вези са научом и здрављем. • Користи цитате и податке/доказе и друге веродостојне информације из кредибилних извора при креирању медијског садржаја на задату тему у вези са научом и здрављем. • Објашњава шта значи одговорно дељење информација у вези са научом и здрављем путем медија и друштвених мрежа.
<ul style="list-style-type: none"> • Алгоритми на социјалним мрежама 	<ul style="list-style-type: none"> • Објашњава како функционишу алгоритми на друштвеним мрежама • Објашњава како алгоритми прате навике и преференције корисника и нуде им прилагођене садржаје, информације и услуге.
<p>Примери активности</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ученици наводе кључне кораке помоћу којих се може проверити да ли одређена медијска објава садржи дезинформације: ко објављује – да ли је медиј релевантан, провера датума објављивања, да ли објава има аутора, да ли објава има саговорнике и цитате, ако је информација преузета да ли је наведена оригинална објава, да ли је информација је направљена према новинарским стандардима или је сензационалистичка вест, да се информација потражи и у другим домаћим и страним медијима и агрегаторима, као и да се провери да ли су сајтови за проверу чињеница већ нешто објавили. Затим ученици подељени у мале групе добијају за рад две различите медијске садржине: једна половина група добија медијску садржину повезану са научом, а друга половина група медијску садржину повезану са здрављем. Током групног рада, свака група користи кључне кораке преко којих врше проверу да ли је медијска садржина релевантна, односно да ли у себи садржи дезинформације. Након завршетку активности свака група презентује урађено након чега се отвара дискусија. 	

- Ученици раде индивидуално. Половина ученика добија лажну медијску информацију која се односи на одређено научно откриће, а друга ученика половина добија лажну медијску информацију која се односи на здравствену функционалност одређених лекова, витамина и козметике. Да би одредили кредибилитет извора информација датих у тексту на коме раде, ученици предузимају следеће кораке: претражују информацију преко Google-а или другог претраживача; проверавају да ли и други медији имају исту или сличну објаву; проверавају да ли су сајтови за проверу чињеница већ анализирали ову медијску информацију; истражују како би открили који је циљ ове објаве; проверавају да ли су у њој презентоване чињенице или мишљење; проверавају да ли је информација написана у складу са новинарским стандардима. Након завршене активности, сваки ученик, у сагласности са предузетих истраживачких корака, износи сопствени став о томе зашто се у јавности пласирају лажне информације о одређеним научним открићима и здравственим производима.
- Ученици раде у паровима. Добивају четири медијске информације: две повезане са науком и две повезане са здрављем. Од две информације повезане са здрављем једна садржи информације из кредибилног извора, а иста ситуација је и са два текста повезаних са науком (ово зна наставник, али не и ученици). Задатак ученика је да идентификују информацију која садржи кредибилан извор, где изнети подаци се базирају на цитатима, подацима, доказима и другим веродостојним информацијама. За ову сврху ученици користе алатку „За проверу извора и цитата“ и шест корака „Новинарског процеса за проверу и објављивање веродостојности цитата и извора једне информације“. Након што сваки пар заврши добијену активност, објашњавају шта значи одговорно дељење информација повезаних са науком и здрављем путем медија и друштвених мрежа и које последице могу настати уколико се деле непроверене информације из некредибилних извора.
- Сваки ученик добија задатак да креира медијски садржај. Ученик сам бира да ли ће тај медијски садржај бити повезан са науком или здрављем. Ученици добија лист папира на коме су наведена шест корака новинарског процеса за проверу и објављивање једне информације: (1. Провера најмање два извора; 2. Изјаве очевидаца или укључених лица; 3. Саговорници са пуним именом и презименом – осим у случају заштите идентитета; 4. Изјаве стручних лица или организација; 5. Потврда или став од званичних извора: Влада, министарство, институција; 6. Аутентичне фотографије/видео са догађаја или проблематике). Након што ученици заврше радни задатак деле своје медијске садржаје након чега се отвара дискусија о њиховом кредибилитету.
- Ученици сопственим речима објашњавају појам алгоритам. Након тога следи задатак да се најаве на своју корисничку рачун на Фејсбук преко мобилног телефона или рачунара. Ако немају Фејсбук, најбоље алтернативе су Твитер или Инстаграм, а могу радити и заједно са другим учеником ако је то прихватљиво за обоје. Њихов задатак је да прегледају свој зид са вестима (newsfeed) и у року од три минута да пронађу садржај који испуњава три од следећих критеријума:
 - садржај повезан са вашим локалним подручјем (део града, локална заједница, село);
 - садржај посвећен економији;
 - садржај посвећен екологији;

- садржај који се односи на балкански регион;
- садржај који промовише политичку опцију;
- садржај који вас је насмејао;
- садржај који сте већ негде видели (видео који сте гледали, занимљив чињеницу коју већ знате);
- досадан/неинтересантан садржај, линк који никада не бисте отворили.

Након завршене активности отвара се дискусија у односу на следећа питања: шта вам је било најлакше, а шта најтеже пронаћи? Зашто? Постоје ли садржаји које нисте успели да пронађете? Ако је тако шта мислите шта би могао бити разлог за то? На крају активности ученици објашњавају како алгоритми прате наше навике и интересе, а прикупљени подаци омогућавају различитим компанијама, политичким странкама и другим облицима здруживања лакше да усмере своје информације и рекламе ка циљним групама од којих вероватно могу имати највећу корист. Да бисмо боље искористили проток информација кроз алгоритме, морамо више истраживати који су кључни фактори који усмеравају овај процес. У супротном, можемо се суочити са непредвидивим последицама због аутоматизованих одлука које користе дигиталне платформе.

ИНКЛУЗИВНОСТ, РОДОВА РАВНОПРАВНОСТ/СЕНЗИТИВНОСТ, ИНТЕРКУЛТУРНОСТ И МЕЂУПРЕДМЕТНА ИНТЕГРАЦИЈА

Наставник обезбеђује инклузивност путем укључивања свих ученика у све активности за време часа. Притом, омогућава да свако дете буде когнитивно и емоционално ангажовано путем коришћења одговарајућих методичких приступа (индивидуализација, диференцијација, тимски рад, подршка саученика). Приликом рада са ученицима са сметњама у развоју примењује индивидуални образовни план (са прилагођеним исходима учења и стандардима за оцењивање) и увек када је то могуће користи додатну подршку других особа (личне и образовне асистенте, образовне медијаторе, туторе-волонтере и професионалце из школа са ресурсним центром). Редовно прати све ученике, нарочито оне из рањивих група, да би могао на време да идентификује тешкоће у учењу, да их подстиче и подржава у постизању резултата учења.

Приликом реализовања активности наставник подједнако третира и дечаке и девојчице, при чему води рачуна да им не додељује родове стереотипне улоге. Приликом формирања радних група настоји да обезбеди баланс у односу на пол. Приликом избора додатних материјала у настави користи илустрације и примере који су родово и етнички/културно сензитивни и подстичу родову равноправност, односно промовишу интеркултурализам.

Увек када је то могуће, наставник користи интерграцију тема/садржаја/појмова приликом планирања и реализације наставе. Интеграција омогућава ученицима да укључују перспективе и осталих наставних предмета у оно што изучавају овим наставним предметом и да повезују знања из различитих области у једну целину.

ОЦЕЊИВАЊЕ ПОСТИГНУЋА УЧЕНИКА

Да би се омогућило ученицима да постигну очекиване стандарде за оцењивање, наставник треба да увиди претходна искуства, знања и вештине ученика, континуирано да прати активности ученика за време поучавања и учења и прикупља информације о напретку сваког ученика. За учешће у активностима ученици добијају повратну информацију којом се указује на ниво успешности у реализацији активности/задатка и дају се смернице за побољшање (формативно оцењивање). У том циљу, наставник прати и оцењује:

- усмене одговоре на питања постављена од стране наставника или саученика;
- постављање питања и учешће у дискусијама на часу;
- домаће задатке;
- одговоре за време квизова (кратких тестова) који су део учења;
- есејска питања;
- израду пројеката;
- израду постера;
- контролне вежбе;
- тестове знања;
- рефлексивне дневнике;
- истраживачке задатке и активности приликом којих ученик прикупља податке, евидентира, представља резултате – препричавањем или са табелама, дијаграмима, графиконима и њиховим презентовањем;
- израде/практичне изведбе (нпр. писање/стварање текстова према различитим захтевима, анализа и интерпретација књижевних текстова, граматичке анализе реченица из текстова, израда приказа, схема, илустрација, презентација и сл);
- писане извештаје и податке спроведених истраживања.

Након завршетка изучавања сваке теме, ученик добија сумативну оцену у виду бројчане оцене постигнутих стандарда за оцењивање. Сумативна оцена изводи се као комбинација резултата постигнутог на тесту знања у комбинацији са оценом о напретку, која је констатована путем различитих техника формативног оцењивања. На крају школске године ученик исто тако добија бројчану сумативну оцену.

Почетак имплементације наставног програма	школска 2027/2028 година
Институција/ носилац програма	Биро за развој образовања Биро за развој на образованието
Согласно член 30, став 3 од Законот за основно образование („Службен весник на Република Северна Македонија“ бр. 161/19, 229/20, 3/25, 74/25, 250/25 и 111/26) министерката за образование и наука ја донесе наставната програма по предметот <i>Српски јазик</i> за IX одделение.	бр. 12-8476/11 26.6.2026 година Министерка за образование и наука, проф. д-р Весна Јаневска, с.р. _____